

IMagine

Maart 2017

Magazine voor relaties van het ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Inspiratie

Greenpeace: van de wortel en de stok

195 landen spraken in 2015 af de opwarming van de aarde te beperken tot onder de 2 graden of zelfs tot 1,5 graad. Op de Nationale Klimaattop (eind 2016) kwamen vertegenwoordigers van overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties en wetenschap samen om dit akkoord van Parijs een stap verder te brengen. Greenpeace was daar een van de betrokken partijen. Is Anna Schoemakers, directeur van Greenpeace, tevreden met het klimaatakkoord van Parijs? En hoe kan Nederland dit akkoord, samen met andere partijen, in de praktijk gaan uitvoeren?

Wel en niet tevreden

Anna Schoemakers, samen met Joris Thijssen deeltijd-directeur van Greenpeace, is zowel positief als negatief over het klimaatakkoord van Parijs. 'Ja, er deden 195 landen mee. En dat is veel, dus dat geeft hoop. Met het streven om de opwarming van de aarde niet boven de anderhalve graad te laten komen, zijn wij als Greenpeace zeker tevreden.'

En nee, Schoemakers heeft ook gezien dat er in Parijs geen concrete afspraken zijn gemaakt; die volgen pas in 2018. 'Daar zijn we dus niet zo blij mee. De aarde is nu al 0,85 graad opgewarmd en voor 2035 verwachten we een stijging die waarschijnlijk al bereikt zal zijn in 2020, zo blijkt uit nieuw wetenschappelijk onderzoek van het IPCC. Dat betekent dat we sneller en meer actie moeten ondernemen om de temperatuurstijging te beperken.'

'Bijvoorbeeld door er nu al aan te werken dat de CO₂-uitstoot in Nederland in 2020 40 procent lager is dan nu. Ook moet Nederland vóór 2025 volledig overstappen op hernieuwbare energie. En in 2035 moeten we onze huizen verwarmen door restwarmte en warm water uit de aarde. Als we dat kunnen bereiken, kunnen we de beloften die we in Parijs hebben gedaan, daadwerkelijk nakomen.'

Tempo moet omhoog

Greenpeace heeft het Nederlandse Energieakkoord mede-ondertekend. Volgens dit akkoord moet in 2023 16 procent van de totale energievoorziening duurzaam zijn opgewekt.

Schoemakers: 'Onze expertise wordt door de andere partijen van het akkoord zeker gewaardeerd, maar we merken ook dat Greenpeace hard aan de kar moeten trekken. Wij hebben vanaf het begin voortdurend gepleit voor wind op zee en nu is iedereen hier enthousiast over. Fantastisch! Toch is het tempo waarmee wordt gewerkt aan een duurzame energievoorziening ons te langzaam. Er zijn nog steeds mensen die er niet van zijn doordrongen dat er haast is geboden. In Nederland heerst soms een zekere zelfgenoegzaamheid over wat wij 'allemaal al doen'. Maar het is nog lang niet voldoende.'

Anna Schoemakers ervaart dat we in Nederland wars zijn van normering. 'Maar ik ben ervan overtuigd dat energiebesparing, zoals bijvoorbeeld in koopwoningen, verplicht moet worden gesteld. Ook voor de industrie moet er een besparingsverplichting komen. Simpelweg omdat energiebesparing op vrijwillige basis op dit moment niet genoeg oplevert. Ik ben voorstander van de wortel en de stok; je hebt én regulering én subsidies nodig.'

Rol van de overheid

Maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan, vergen een lange adem, weet Anna Schoemakers. 'Daarom verwachten wij als Greenpeace veel van de overheid. Als de consequenties van het Klimaat-akkoord voor Nederland eenmaal zijn doorgedrongen, kan de overheid betrouwbaar en langdurig beleid voeren. Daar kunnen bedrijven en organisaties dan op bouwen. Wij zijn erg tevreden met de manier waarop de overheid bijvoorbeeld windenergie op zee heeft aangepakt, zoals het aanwijzen van de kavels.'

In het Energieakkoord is echter ook afgesproken vijf oude kolencentrales te sluiten. De Tweede Kamer wil dat alle kolencentrales dicht gaan, maar het huidige kabinet schuift de beslissing hierover door naar een nieuw kabinet. 'Consequentie van het Klimaatakkoord is dat ze allemaal dicht moeten', pleit Schoemakers. 'Het gaat nu nog om vijf centrales. Je kunt zeggen: het zijn er maar vijf, dus waar maken we ons druk over? Of je zegt: het zijn er maar vijf, dus die kunnen we makkelijk missen. Wij zeggen natuurlijk het laatste. Gelukkig zijn er in het Energieakkoord hele concrete afspraken gemaakt over windenergie. Dat doet meer dan verwacht. Gerenommeerde bedrijven zien en pakken kansen.'

'Wij willen als Greenpeace graag een betrouwbare partner zijn. Hebben we iets afgesproken, dan gaan we daar ook voor. En we geven het goede voorbeeld. Kijk naar ons pand aan het NDSM-plein in Amsterdam-Noord. Dat is duurzaam gerenoveerd. Met goede isolatie, geothermische verwarming en koeling, gebruik van windenergie (niet lokaal, dat staat de provincie niet toe), waterbesparende maatregelen en (her)gebruik van duurzame bouwmaterialen.'

Actievoeren en agenderen

Het is bijzonder dat Greenpeace meewerkt aan de Nationale Klimaattop en het Energieakkoord. Insteek van de onafhankelijk opererende milieuorganisatie is dan vooral dat zij actie willen zien en vervolgspraken.

Anna Schoemakers ziet het zo: 'We zijn geen organisatie die alleen maar blaft, we bijten ook wanneer nodig. Dat betekent dat we, ondanks dat we geen politieke organisatie zijn, ons wel laten horen richting de komende verkiezingen en formatie.' Greenpeace wil geen onderdeel zijn van het 'Haagse centrum'. 'Wij zijn en blijven meer van het actievoeren, agenderen, sleuren, de vinger op de pijnlijke plek leggen en taboes doorbreken.'

Anna Schoemakers sluit af met haar motto: 'Bij alles wat we doen, is mijn lijfspreuk: *No time to waste, but let's make sure we enjoy the ride!*'

In Vogelvlucht

Over de groene loper naar het zuiden

In Maastricht rijdt het verkeer sinds december 2016 niet meer door, maar onder de stad door. De Koning Willem-Alexandertunnel zorgt voor een soepele doorstroming op de A2, voor meer luchtkwaliteit, minder geluidsoverlast en een mooiere omgeving. Vier betrokkenen praten over het project A2 Maastricht.

Uniek in Europa

'De A2 Maastricht is een fantastisch project, maar het ging allemaal niet zonder kleerscheuren. De aanleg van de tunnels vond plaats in de bouwcrisis en een aantal aannemers ging failliet. Dan vloeit opeens veel kennis, expertise en ervaring weg. Dat deed extra pijn omdat we nooit eerder een tweelaags tunnel hadden aangelegd. Op zo'n moment moet je echt de hele markt afstropen om nieuwe, goede bouwpartners in huis te halen.'

De A2 Maastricht is een complex project. De stad staat op mergel. Dat kan een constructie goed dragen, maar is ook doorlatend. Om lekkages te voorkomen, plaatsten we de wanden in een cementsleuf.

Het was een monsterklus, maar het geeft een kick om na een snelle aanbestedingsprocedure en de nodige hobbels op de afgesproken datum klaar te zijn. Wat nog meer voldoening geeft, zijn al die mensen die klaptten toen de eerste auto's door de tunnel reden. Een bekroning op een fantastisch mooie uitdaging. Een dubbellaags tunnel is uniek in Europa.'

Bauke Lobbezoo
projectdirecteur Avenuez

Niet van de mopperaffia

'Ik kan de gevoelens van de ondernemers in en rond Maastricht, toen de eerste auto door de Willem-Alexandertunnel reed, in één woord samenvatten: opluchting. Zuid-Limburg was na de mijnsluiting in de jaren '70 de regio met de hoogste werkloosheid, nu is het een economische motor van jewelste. Met veel maakindustrie, zoals NedCar in Born. Goede verbindingen zijn van levensbelang. Daarom gingen de handen ook op elkaar voor de plannen om de A2 te ondertunnelen.

Ik ben niet van de mopperaffia: er is hier puik werk geleverd. Het heeft even geduurd, met de nodige overlast, maar het resultaat is om trots op te zijn. Mooi, goede kwaliteit van de infrastructuur. Maar wat voor ons écht telt is de tijdwinst.

Natuurlijk heb ik nog wensen. De A2-as is belangrijk voor onze economie, ook elders moeten flessenhalzen verdwijnen. Dan stroomt het overal op de corridor goed door. De weggebruikers en onze economie verdienen die goede verbindingen.'

Frank van Buren
voorzitter Samenwerkende Industrierreinen Maastricht

Iedere dag zondagochtend

'We hebben hier nog wel eens een uitvaart. Telkens werden dan de werkzaamheden stilgezet om rust te hebben. Daar heb ik groot respect voor.

Grote complimenten heb ik ook voor de samenwerking met de omwonenden. Zij hebben veel invloed gehad op dit project. De kerk had geen beeld van de Heilige Barbara, de patroonheilige van mijnwerkers en tunnelbouwers. Na een oproep hebben mensen samen een Barbara-beeld gemaakt. De bouw van de tunnel verliep voorspoedig en was op tijd af. Het is natuurlijk duidelijk wie dat heeft verzorgd...

Ik ben benieuwd naar de verdere plannen voor dit gebied. De A2 was vroeger een muur tussen twee wijken met een eigen geschiedenis en een eigen identiteit. Ik hoop dat er op dit nieuwe stukje Maastricht woningen komen voor gezinnen met kinderen. En een mooie, brede school als stralend middelpunt.

Het resultaat is prachtig en wennen tegelijk. Vroeger raasden de auto's vlak langs de kerk – het was het meest gepasseerde godshuis van Nederland. Nu gaat het verkeer ondergronds en is het hier stil. Het lijkt wel of het iedere dag zondagochtend is.'

Mattie Jeukens
pastor van de parochie van Onze Lieve Vrouw van Lourdes, Heilige Familie en Heilige Guliëlms in Maastricht

Schouderklopjes van familie

'Vanuit de verkeerscentrale in Helmond houden we het verkeer in Zeeland, Noord-Brabant en Limburg goed in de gaten. Dankzij alle camera's hebben we dus ook uitstekend zicht op de A2 door Maastricht. En: het stroomt hier beter door dan ooit. De ochtendfile tussen Luik en Maastricht is verdwenen. Vooral het vrachtverkeer had daar last van, tijd is geld voor ondernemers. Ook voor vakantiegangers op weg naar het zuiden was Maastricht – met alle verkeerslichten – een plek die het geduld op de proef stelde. Nu zoef je dankzij de tunnels in een paar minuten door de stad.

Er volgen nog wat laatste puntjes op de 'i', we moeten nog een aantal toe- en afvoerroutes afronden. Maar de reacties van weggebruikers én omwonenden zijn positief. Want de situatie is al flink verbeterd: minder uitlaatgassen, minder verkeerslawaaï en een mooie woonomgeving. Iedereen gaat erop vooruit. Had ik vroeger op familiefeestjes wat uit te leggen over al die files in de stad, nu krijg ik schouderklopjes.'

John Schoenmakers
medewerker Operationeel Verkeersmanagement Rijkswaterstaat Zuid-Nederland

Slim Slimmer Slimst

Veilig én mooi leven langs de rivier

Hoe verkleinen we het risico op overstromingen en kunnen we tóch aantrekkelijk wonen in de delta's naast onze rivieren? Dat is de – dubbele – opgave in het programma Ruimte voor de Rivier. Tussen 2007-2017 werkten de ministeries van Infrastructuur en Milieu en Economische Zaken samen met Rijkswaterstaat, waterschappen, provincies, gemeenten én burgers aan grote maatregelen voor een veiliger en mooi riviereengebied. 'Met als resultaat dat onze rivieren op 34 plaatsen in Nederland op bijzondere wijze meer ruimte hebben gekregen', concludeert programmadirecteur Ben Broens (RWS).

Uiterwaarden Meinerswijk: water, natuur en historie

De Nederlandse rivieren hebben steeds vaker te maken met hoge waterstanden. Ze krijgen meer regen- en smeltwater te verwerken, terwijl ze tussen de dijken maar weinig ruimte hebben. Bij Meinerswijk (Arnhem) bijvoorbeeld, waren maatregelen nodig om te voorkomen dat de Nederrijn zou overstromen.

Kenmerkend in de aanpak van Meinerswijk is de mate waarin is geïnvesteerd in ruimtelijke kwaliteit, ten dienste van waterveiligheid.

Meinerswijk is een groen gebied met uiterwaarden in het hart van Arnhem aan de Nederrijn. De rijke historie ervan gaat terug tot in de Romeinse tijd. Mede daarom wilden de projectleiders van Ruimte voor de Rivier de ruimtelijke kwaliteit van dit gebied behouden. Tegelijk moesten delen van de uiterwaarden worden afgegraven, om hoog water van de Nederrijn te kunnen afvoeren.

Er zijn geulen gegraven en er is in natuurontwikkeling geïnvesteerd door de aanleg van onder andere een struinvlakte. De struinvlakte is een zanderige gebied, ingezaaid met gras tegen al te sterke verstuiving. Zo is een mooi landschap ontstaan om te wandelen of te picknicken. Voor fietsers en wandelaars is samen met de gemeente Arnhem zestien kilometer fiets- en wandelpaden aangelegd. Veilig en mooi gaan in dit project dus hand in hand.

Met de uitgraving van de uiterwaarden van Meinerswijk is een van de grootste uiterwaardenparken van Europa aangelegd, met ruimte voor water, natuur en cultuurhistorie. De uitgraving is samen met de gemeente Arnhem, provincie Gelderland en tal van andere belanghebbenden uitgevoerd. Halverwege 2013 ging de eerste schop in de grond, in september 2015 is het project 'waterveilig' opgeleverd.

Uiterwaarden Deventer: belang van partners

Ruimte voor de Rivier breekt met beleid in het verleden. Het accent is verschoven van dijkverbetering naar rivierverruiming. Uiterwaardvergravingen creëren nu bij Deventer aan weerszijden van de IJssel meer ruimte. Zonder samenwerkende partners was dit niet gelukt.

In de uiterwaarden bij Deventer zijn twee nieuwe geulen gegraven die bij hoge waterstanden met de IJssel meestromen. 'Voor ons was het belangrijk de maatregelen op een 'Deventer-manier' vorm te geven', zegt burgemeester Andries Heidema. 'Samen met andere overheden én de Deventer samenleving hebben we een totaalplan gemaakt waarin, naast waterveiligheid, veel aandacht was voor natuurwaarden, ruimtelijke kwaliteit en recreatie.'

Wethouder Liesbeth Grijsen (ruimtelijke ordening) is trots op bijzondere parels als de Natuurderij (een ecologische 'waterboerderij'), de jachthaven en een hank (roeibaan) voor de watersport. 'En er is een prachtig waterfront ontstaan tegenover het historisch centrum van Deventer. Ook is het gebied toegankelijker gemaakt door trappen van de uiterwaard naar de spoorbrug en de Wilhelminabrug.'

Het ministerie van IenM heeft altijd sterk ingezet op samenwerking. Dat heeft wethouder Grijsen opgepakt. 'Juist door nauw samen te werken met partners en omwonenden hebben we veel doelen tegelijk bereikt. Dat maakt het enerzijds complex. Anderzijds is het de vraag of het eenvoudiger was geweest met de focus op waterveiligheid.'

Burgemeester Heidema: 'Met zoveel betrokken partijen – samenleving, twee waterschappen, de provincie Overijssel, Rijkswaterstaat en de gemeente Deventer – heb je in het traject van ontwerpproces naar inrichtingsplan te maken met verschillende belangen en verwachtingen. Dan moet je elkaar vasthouden en samen zoeken naar succes.'

Overdiepse Polder: bewoners kénen het gebied

Aanleiding voor Ruimte voor de Rivier was het hoge water in 1995, toen 250.000 mensen bij Ochten werden geëvacueerd. Alleen dijken verhogen voldeed niet meer, ruimte maken voor de rivieren wel. Die aanpak zorgt nu in het rivierengebied voor meer veiligheid voor vier miljoen inwoners. Inwoners die mogen meepraten, zoals agrariër Nol Hooijmaijers in de Overdiepse polder.

Hoogwater in de Bergsche Maas was een bedreiging voor dorpen en steden langs deze rivier. Dankzij rivierverruiming in de Overdiepse Polder bij Waspik én een terpenplan zijn belangrijke functies voor wonen, werken, landbouw en veeteelt behouden. Bijzonder is dat de bewoners het terpenplan zelf hebben bedacht. De overheid heeft dit omarmd.

Agrariër Nol Hooijmaijers was vice-voorzitter van de lokale bewonersvereniging en spreekbuis van de agrarische ondernemers. 'De bewoners kénen het gebied. Zij voelden aan dat 'meewerken met de overheid' mogelijkheden zou bieden om de inrichting van het gebied (mede) te realiseren. In dit project stond burgerparticipatie centraal.'

'Hoewel het samenwerken met de overheden goed is verlopen, was de wet- en regelgeving een struikelblok. De intentie van ons, als burgers, was: als het toch moet, dan maar snel. Maar dat bleek niet haalbaar. Het project heeft 15 jaar geduurd en veel complicaties meegebracht voor de ondernemers. Dat minister Schultz – toen nog staatssecretaris – niet alleen budget beschikbaar stelde, maar ook meerdere bezoeken heeft gebracht aan onze polder heeft zeker tot vertrouwen geleid.'

Mooiste resultaat vindt Hooijmaijers dat de bedrijven anno 2017 helemaal aan de eisen van deze tijd voldoen. 'Het is nu een bijzonder landschap en we hebben kunnen bijdragen aan het oplossen van een klimaatprobleem.'

Veessen-Wapenveld: 71 cm waterstandsaling

Een toonaangevend Ruimte voor de Rivierproject is de hoogwatergeul tussen Veessen en Wapenveld aan de IJssel. Bijzonder vanwege het feit dat het project van alle 34 Ruimte voor de Rivierprojecten de meeste impact heeft, namelijk 71 centimeter waterstandsaling.

Op 15 kilometer ten zuiden van Zwolle geeft de hoogwatergeul – 500 tot 1.500 meter breed – de IJssel extra armsglag. In plaats van de geul uit te graven, zijn er twee nieuwe dijken aangelegd van elk bijna acht kilometer lang. De 800 meter lange inlaat met maar liefst 60 kleppen bij Veessen is de blikvanger van het project. Die regelt dat bij een waterstand van +5.65 meter op de IJssel, het water de geul in stroomt. Bij Wapenveld heeft de geul een uitlaat en de waterstandsaling van 71 cm die hiermee kan worden bereikt, werkt door tot in Deventer en Zutphen.

Tanja Klip, dijkgraaf van waterschap Vallei en Veluwe is trots. 'De nieuwe hoogwatergeul bij Veessen-Wapenveld won de VAG Pluim 2016 van Rijkswaterstaat voor grote projecten. Vooral de fraaie vormgeving

van de dijken, geul en kunstwerken bij de inlaat en uitlaat zijn geroemd. Ook de afstemming met gebiedsontwikkeling van de provincie Gelderland en de gemeente Heerde maakt de pluim meer dan verdiend.'

Dijkgraaf Klip kent ook de bewogen geschiedenis van het project bij Veessen-Wapenveld. 'De plannen riepen verzet op bij veel bewoners van het gebied. Nu, na tien jaar, zijn er nog steeds mensen die moeite hebben met de nieuwe situatie. Maar het project heeft sommige inwoners ook kansen opgeleverd voor de toekomst. Communicatie met bewoners is hierbij cruciaal gebleken.'

Samenwerken aan

Het Grondstoffenakkoord

Meer dan 180 partijen ondertekenden op 24 januari 2017 het Nationaal Grondstoffenakkoord. Bedrijfsleven, vakbeweging, decentrale overheden, banken, kennisinstellingen en milieuorganisaties slaan de handen ineen om de overgang naar een circulaire economie te versnellen.

De ondertekenaars gaan concrete plannen maken voor de gewenste omslag. Dat gebeurt in eerste instantie in transitieagenda's voor biomassa en voedsel, kunststoffen, maakindustrie, bouw en consumptiegoederen. Hierin zetten we stappen naar een volledig circulaire economie in 2050. De rijksinzet wordt gevormd door het programma Nederland Circulair in 2050, gepubliceerd door het kabinet op 14 september 2016.

Vier ondertekenaars van het Grondstoffenakkoord geven op deze plek hun visie op de circulaire economie; VNO-NCW, Stichting Natuur en Milieu, VNG en FNV.

Op 24 januari 2017 tekenden deze ondertekenaars het Grondstoffenakkoord.

Van praten naar doen!

Nederland moet meer investeren in de grote opgaven die op ons afkomen, zoals klimaat en circulaire economie. Dat is de kern van ons plan NL Next Level. Als de overheid bijvoorbeeld via de nieuwe financieringsinstelling (Invest-NL) slim private investeringen lostrekt, kan ze zorgen dat we écht verder komen met het verduurzamen van onze economie.

Geopolitiek gezien moet Europa juist op grondstoffengebied veel meer de eigen broek ophouden en Nederland kan hierbij – vanwege haar sterke logistieke rol in Europa – een sleutelpositie claimen. Ik hoop dan ook dat we het, samen met de overheid en andere stakeholders, voor de zomer eens worden over een agenda en een aantal flagship-projecten die de circulaire economie in Nederland versnellen. Het Grondstoffenakkoord legt hiervoor de basis. Het is goed dat de overheid aan de slag gaat met een monitoringsysteem, zodat we zicht krijgen op de cijfers en omvang van stromen.

Het bedrijfsleven neemt steeds meer het voortouw om circulariteit in hun producten en diensten op te nemen op een klantvriendelijke manier. Neem een Nederlandse beddenfabrikant die beddenmateriaal in de afvalfase slim recyclet. Kijk naar de ontwikkeling in Nederland van logistieke en technologische concepten om afval te scheiden. Deze technologieën, in combinatie met governance (samenwerking tussen gemeenten, waterschappen en bedrijven, red.), kunnen we ook ter beschikking stellen aan het buitenland. Dat willen we vaker zien en daar gaat deze gezamenlijke aanpak bij helpen. We moeten niet blijven praten en filosoferen, maar het gewoon doen.

Hans de Boer
Voorzitter Vereniging VNO-NCW

Kiezen voor circulair denken en handelen

Voor Natuur en Milieu is circulair denken en handelen het uitgangspunt voor een duurzame samenleving. Onze huidige wegwerp-economie is niet houdbaar; we willen de planeet toch beter doorgeven aan onze kinderen dan wij hem hebben gekregen van onze ouders. Hergebruik en zuinig zijn met onze grondstoffen hoort daarbij.

Recyclen en delen van spullen zijn een goed begin. Maar waar het écht om gaat is dat fabrikanten hun spullen circulair ontwerpen en veel meer recycleat gebruiken in hun productieproces. Hun producten moeten bijdragen aan een schonere leefomgeving en beperking van de opwarming van de aarde. Dan worden we minder afhankelijk van primaire grondstoffen en creëren we veel minder afval: winst voor de planeet. Als we slim minder grondstoffen gebruiken, besparen we tegelijk heel veel CO₂ en vullen we een flink deel in van onze verplichtingen uit het klimaatakkoord van Parijs.

Goed dat het kabinet extra vaart wil zetten op deze transitie. Dat steunen we van harte. Het is noodzakelijk, maar ook zeer ingrijpend en uitdagend. Het vereist innovatie, biedt kansen voor bedrijven en brengt nieuwe spannende banen. Maar tegelijk betekent het ook afscheid nemen van sommige bedrijfsactiviteiten en daarmee ook verlies van banen. Die overgang moeten we goed begeleiden en dat vraagt veel van ons allemaal. Nauwe samenwerking tussen overheden, bedrijfsleven, vakbonden en maatschappelijke organisaties is cruciaal. Natuur en Milieu werkt mee, als constructieve en kritische partner. Want circulair is geen doel op zich, het is een middel op weg naar een duurzame samenleving.

Tjerk Wagenaar
Directeur stichting Natuur en Milieu

Cruciale rol in circulaire economie

Minder afhankelijk zijn van fossiele grondstoffen. En minder druk op het milieu. De noodzaak om de economie te laten draaien op herbruikbare grondstoffen wordt breed gevoeld, ook door gemeenten. Daarom ondersteunt de VNG de ambities in het Grondstoffenakkoord. We moeten naar een andere inrichting van de economie en een fundamenteel andere manier van werken, waarbij iedere betrokken partij zijn eigen verantwoordelijkheid neemt. Hiervoor is een culturele en economische transformatie nodig.

Om een circulaire economie te realiseren, moeten producenten al vóór de totstandkoming van een dienst of product rekening houden met de mogelijkheid tot hergebruik of recycling. Gemeenten spelen een cruciale rol op hun deel van de keten om van afval toe te werken naar (her)bruikbare grondstoffen. Zij zijn lokaal verantwoordelijk voor het ophalen en managen van afvalstromen. Ze beschikken dus over veel informatie en kunnen met deze kennis een effectieve bijdrage leveren aan het verbeteren van processen rond recycling en hergebruik.

Maar de rol van gemeenten reikt verder. Ze vormen een belangrijke schakel in de afspraken tussen de rijksoverheid en het bedrijfsleven, om samen grondstoffenketens te sluiten. Gemeenten maken geen producten, maar kopen er wel veel in. En die inkoop kan duurzamer. Een gemeente kan, als 'launching customer', nieuwe producten van innovatieve ondernemingen inkopen en toepassen. Zo helpen zij de uitvindingen te testen in de praktijk. Ten slotte hebben gemeenten mede de taak om hun inwoners goed te informeren, om zo de gewenste (gedrags)verandering te bereiken en tot een maximaal hergebruik van afvalgrondstoffen te komen.

Isabelle Diks
lid VNG-commissie Milieu, Energie en Mobiliteit, en wethouder in Leeuwarden

Echte banen en Eerlijke Transitie

De FNV gaat voor 'Echte banen en Eerlijke Transitie'. Een 'Echte baan' is een baan met een duurzame arbeidsrelatie, goede kwaliteit, zekerheid en inkomen.

Voor de FNV is een economie pas echt circulair als:

- de werknemer met respect wordt behandeld;
- het werk zinvol is;
- de arbeidsrelatie duurzaam;
- de arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden op orde zijn.

In het Grondstoffenakkoord ontwikkelen partijen transitieagenda's voor biomassa en voedsel, kunststoffen, maakindustrie, bouw en consumptiegoederen. Alle ondertekenaars onderschrijven dat de noodzakelijke maatschappelijke verandering alleen kan slagen als elk transitiepad ook een sociale agenda ontwikkelt. Dan gaat het onder andere om aandacht voor arbeidsmarkteffecten, kwaliteit van arbeid, scholing, vakmanschap en bedrijfsmodellen met hoge werknemerstevredenheid. Circulair ondernemen veronderstelt verandering van de bedrijfscultuur met betrokkenheid van medewerkers en hun kennis. Sociale innovatie dus. Dat biedt nieuwe kansen voor ontwikkeling van vakmanschap. Andere klant/leverancier relaties veronderstellen langdurige binding met het bedrijf. Dat vraagt om meer duurzame arbeidsrelaties.

Alle sectoren moeten de omslag maken naar CO₂ arm produceren en consumeren. Voor de FNV is het niet de vraag of maar hoe we dit doen op een rechtvaardige manier. Nadenken over zorgvuldig omgaan met wat de natuur biedt, veronderstelt ook zorgvuldig omgaan met de mensen die werkzaam zijn in de keten van grondstoffen en materialen. Een nieuw denkmodel over onze economie moet daarom de mensen meer centraal zetten. En ook echte banen opleveren. Dat is de inzet van de FNV bij een verdere versnelling naar een circulaire economie.

Ruud Kuin
Vicevoorzitter FNV

Het verhaal

Infrastructuur en Milieu: op het snijvlak van belangen

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM) zet in op leefbaarheid, bereikbaarheid en waterveiligheid. Dit doen we op vijf manieren:

- 1. We nemen maatregelen voor het terugdringen van de CO₂-uitstoot tot netto nul in 2050;**
- 2. We beschermen Nederland tegen wateroverlast en zorgen voor een klimaatbestendige inrichting van ons land;**
- 3. We werken aan schone, intelligente en krachtige verbindingen over weg, water, spoor en lucht;**
- 4. We nemen maatregelen voor hergebruik van afval en het verantwoord omgaan met grondstoffen;**
- 5. En we verbeteren de kwaliteit van lucht en water.**

We kunnen dit niet alleen, maar werken samen met burgers, bedrijven en belanghebbenden.

Snijvlak van belangen

We willen in een prettige, veilige en goed bereikbare omgeving leven. Dat lukt niet als we onze grondstoffen in het huidige tempo blijven verbruiken. Of als we onze ogen blijven sluiten voor de stijgende zeespiegel. De mogelijkheden van digitale data voor slimme en groene mobiliteit niet benutten.

Als land onder zeeniveau krijgen we steeds meer te maken met klimaatveranderingen. We zetten daarom in op CO₂-neutraal leven, werken en wonen. Tegelijkertijd beschermen we onze kust- en riviergebieden. Ook bij het inrichten van onze steden houden we rekening met het veranderende klimaat. Denk aan het inrichten van waterpleinen bij extreme neerslag. Of aan groene daken bij abnormale hitte.

We willen dat Nederland optimaal bereikbaar blijft. En meegroeit met de wereldeconomie als logistiek knooppunt en handelsland. Zonder goede wegen, spoorverbindingen, havens, vaarwegen en luchthavens komt onze economie tot stilstand. Daarbij hebben we de verantwoordelijkheid ons land zo in te richten dat mensen prettig kunnen wonen. Een nieuwe weg aanleggen, betekent ook rekening houden met omwonenden.

Omgeving is van ons allemaal

Het ministerie van IenM opereert op het snijvlak van drie grote uitdagingen: het verbeteren van onze leefbaarheid, van onze bereikbaarheid én van onze waterveiligheid.

Dit doen IenM'ers via een combinatie van hoofden en handen: wetenschappers, beleidsmakers, uitvoerders en toezichthouders. Specialisten van het departement, [Rijkswaterstaat \(RWS\)](#), [Inspectie Leefomgeving en Transport \(ILT\)](#), [Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut \(KNMI\)](#) en het [Planbureau voor de Leefomgeving \(PBL\)](#). Samen komen zij tot slimme oplossingen en praktische daden, juist omdat ze allemaal anders denken.

IenM'ers werken niet alleen, maar samen met burgers, bedrijven en belanghebbenden. Onze omgeving is van ons allemaal.

Daarom gaat IenM met zowel medewerkers als stakeholders in gesprek over de afwegingen die we moeten maken. We halen verhalen op van binnen en buiten IenM, over de kracht van het contrast. Die verhalen verschijnen de komende tijd op www.rijksoverheid.nl.

Oplossingen vanuit diversiteit

Uit dilemma's en diversiteit ontstaan prachtige oplossingen. Wat onmogelijk lijkt, kan wél. Zoals bij het gebied rond [Lent \(Nijmegen\)](#). We zorgen dat de rivier hier minder snel buiten haar oevers kan treden, terwijl we meer ruimte maken voor natuur en woningen. Een innovatieve oplossing die tot veel internationale aandacht en kennisexport leidt.

Of neem de [A2 door Maastricht](#). Die loopt nu ondergronds, waardoor twee wijkdelen één verenigde wijk worden en mensen schonere lucht inademen. En de aanleg van de [nieuwe A9 bij Amsterdam](#): we bouwen een tunnel, die zorgt voor betere bereikbaarheid en tegelijk ontstaat er een nieuw groengebied zo groot als twee Vondelparken.

In 2030 wil Nederland de koploper zijn als het gaat om hergebruik van grondstoffen. We zijn dan het land met het minste restafval van Europa en het laagste CO₂-verbruik. Onze lucht- en waterkwaliteit is van Europese topkwaliteit. We vormen een ultramodern knooppunt dat ons nog beter verbindt met de wereld. Maar bovenal is en blijft Nederland leefbaar, bereikbaar en veilig.

Sneak-preview:

De kracht van het contrast

Alkmaar had op 10 oktober 2016 de primeur van de eerste bodemaswasinstallatie ter wereld. Deze installatie maakt verbrandingsassen geschikt voor de wegenbouw. De assen van afvalverbranders werden al langer gebruikt in de wegenbouw, geluidswallen en dijken. Die assen zijn verontreinigd, omdat daarin de geconcentreerde versmelting zit van ons restafval. Bovendien kunnen de assen gaan lekken. Dat moest anders.

De Afval Energie Centrales (AEC's) ontwikkelden daarop de bodemaswasinstallatie. Die maakt assen uit een verbrandingsoven voor afval zó schoon, dat het resultaat een bouwstof vormt voor de wegenbouw en de betonindustrie. Dit is een onderdeel van de Green Deal Bodemassen: van verontreinigd afval naar nieuwe, schone wegen en betere bereikbaarheid.

IenM maakte een filmpje over de kracht van dit contrast. Afval, energie en infrastructuur komen hierin samen.